

VIEDOKLIS

SANDRA VENSKO,
dzejnieceGrāmata un prāta matrice.
Piecsimtgade

Latviešu valodā tapušie darbi, sākot no baznīcas rakstiem līdz mūsdienu digitālajām lasāmgrāmatām, "ChatGPT" čātbotam, mākslīgi sarakstītiem darbiem... 1525. gadā pirmais latviešu valodā sarakstītais darbs nav saglabājies, bet kalpo kā atskaites punkts latviešu valodas izplatībai drukātā veidā. Kopš 2021. gada Latvija atzīmē šo nopietno un ievērojamu faktu, tostarp "Latvijas Pasts" sadarbībā ar Latvijas Nacionālo bibliotēku izdod pastmarku "Latviešu grāmatai 500", un rīt, 3. aprīlī, LNB ātriņā notiks pastmarkas pirmās dienas zīmogošana.

Katra šāda aktivitāte, kas iezīmē latviešu valodas nozīmīgumu, atgādina par valodu kā nācijas kopā esamību un valsts eksistenci. Valodai valsts ir mājas, kur vienmēr atgriezties un kopā svinēt labās un arī sliktās dienas. Ārēji nekas nemainās līdz brīdim, kad ir jāizšķiras, kam man kā valsts iedzīvotājam latviešu valoda vajadzīga. Katram būs sava atbilde, pat vienaldzīga atmešana ar roku, sak, cik var par to runāt, cik var piekasiģi norādīt uz latviešu valodas kā valsts valodas lietojumu Latvijā. Un tomēr šo pamatvērtību, kas jau 500 gadus ir apliecināta ar rakstīto tekstu drukāšanu, vākšanu un krāšanu, nedrīkst novērtēt par zemu.

Aplūkojot pastmarku, pirmajā mirklī tā liekas šķietami vienkārša, taču tik saprotama! Uz dzeltenīga fona – lasītājs ar mugursomu, un priekšā grāmata ar norādi uz burtu "A". Kaut kas no mūžīgā grāmatu krājēja un valodas cienītāja. Viens no mums, katrs no mums, kuram dzimtā valoda ir latviešu. Pastmarkas "Latviešu grāmatai 500" dizaina autore ir Madara Lesīte-Volmane, ilustrācijas autore ir Ella Mežule.

► **Valodai valsts ir mājas, kur vienmēr atgriezties un kopā svinēt labās un arī sliktās dienas.**

kam piesmieta neskaitāmiem vulgārismiem, starp latviskajiem vārdiem salīpināti zemjostas lamuvārdi, steigā saīsināti, apvienoti trīs vai pat divi burti. Sapratīs!

Ļaudis nereti melš par laika trūkumu, steigu un gadsimtu, kas pagēr skriet, skriet un vēlreiz skriet. Atrunāšanās ar skriešanas maratonu ir kļuvusi par tādu kā novājinātu redzi, kad realitāti aizstāj mākslīgais intelekts, kam ir gana daudz laika radīt savas grāmatas, atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem un pat izteikt kritiskas piezīmes par cilvēka radīto tekstu. Neviens nepazīst īsto un tik jauko sarunu biedru, nezina, kādā krāsā ir šī intelektuālā apģērbs, kāds ir šis pirmtēvs/pirmmāte, taču čatbota domas ir visur. Cilvēki pierod, un laika mašina steidzas kā apmāts dzīvnieks, neskatot, kur šķērslis, kur bīstamība, kur reālas valodu mīnas vai isti droni. MI iet visvarens pa pasauli, un viņa prātā var ielikt domu, ka latviešu valoda tāds oda sīciens vien ir.

Aiz valodas atslēgas paslēpjas visa kultūras pasaule, pamats. Saki, kāpēc visnotaļ sarežģītā laikā ar dāsnu žestu pārvaldīcējas valodā pilnīgi viss, drīkst pajautāt mākslīgajam intelektam. Katram jautājumam seko atbilde, kādu nu šis jaunlaiku rīks pieprot. Nav vajadzības pēc skaidrojošām vārdnīcām, vēstures grāmatām, mācību grāmatām, var aizslaucīt pagātnē visu, kas traucē sazināties ar šo mīlīgo, nevienam nepiederošo, kā no citas pasaules atlidojošo vizīni.

Nesen notikusi paskarbā diskusija par nekam nederīgu dzeju beidzās ar to, ka diskusijā iekārtojās MI. Ne gluži iekārtojās, kāds no malas pasauca izskaidrot, uzlabot, norādīt uz rakstītāja spējām, vai teksts uzrakstīts talantīgi. Tad, lūk, gudrais rīks sadzejoja pats savu versiju un pat vairākas, jaundarbošas trūka tikai tāda sūkuma – emociju, noskaņas, teksta dzīvīguma, kas piemīt reāli rakstošam cilvēkam.

Tā nu turpinām latviešu valodas svinamdienu, jo koši un vienā no skaistuma kritērijiem ietagosim arī pastmarku ar cilvēku un grāmatu centrā, kur abi – cilvēks un teksts – simbolizē ista cilvēka vēlmi tiekties un uzzināt, lasīt un cienīt grāmatu radītāju. Laiks no 1525. gada līdz mūsdienām ir iezīmēts kariem, strīdiem, kašķiem, tomēr vērtīgākā manta palikusi rakstītais un drukātais vārds. Cilvēka radīts un cilvēku sarunās lietots bez MI ielašanās prāta matricē. **KZ**

Gatavojoties Noslēguma koncertam "TE-AUST"

Jau no 25. marta līdz 28. aprīlim 28 vietās Latvijā norisinās Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku repertuāra apguves konkurss. Koprepertuāru apgūst un svētkiem gatavojas vairāk nekā 12 400 dziedātāju no 309 korjiem. Kordziedātāju sniegumu vērtē astoņi eksperti, diriģenti: Kaspars Ādamsons, Gints Ceplenieks, Lauris Goss, Mārtiņš Klišāns, Māris Sirmāis, Jevgeņijs Ustinskovs, Romāns Vanags, Edgars Vitols.

"KULTŪRZĪMJU" IZVĒLE

Pirmdienas kinoseansi

Kinoteātris "Splendid Palace" turpina rīkot īpašos dokumentālā kino pirmdienu seansus. Pirmdien, 7. aprīlī, plkst. 19.30 izrādīs Nacionālās kino balvas "Lielais Kristaps" ieguvēju labākās debijas kategorijā, dokumentālo filmu "Mani 80 pavasari", pēc kuras "Splendid Palace" mākslinieciskā vadītāja Daira Āboliņa sarunāsies ar režisori un scenāristi Agnesi Laizāni.

Skatuves maģijas caurausts uzvedums

Dalles teātris savas jaunās izrādes, veģetārā trillera "Dzen savu arklu pār mirušo kauliem" (pirmizrāde piektdien, 4. aprīlī) pieteikumā raksta, ka par Nobela balvas literatūrā laureātes Olgas Tokarčukas meistardarbu sacīts – to izlasot, tas paliek tevī uz mūžu. Romāns aizrāvis lasītājus ar filozofisku krimināldetektīva sižetu un mūžseno tēmu mērogu. Tā centrā ir Janīna – neatlaidīga sieviete ar sarežģītu raksturu –, kuras kaislība ir dabas izziņāšana un astroloģija. Viņa ir mūsdienu romantīke ar mis Mārplāsa azartu.

Nomaļā Polijas ciematā, kurā skolotāja Janīna jūtas kā autsaidere, pēkšņi cits pēc cita un pašos divainākajos veidos iet bojā vietējie mednieki. Visi pierādījumi ved uz pārsteidzošu secinājumu: vai patiesi dzīvnieki ir vainojami savvērestībā un atriebības par nogalinātajiem sugasbrāļiem? Rakstniece Olga Tokarčuka ir mūsdienu literatūras zvaigzne, kura nebaidās teikt patiesību, ko neviens negrib dzirdēt, bet vienlaikus spējusi uzrunāt sabiedrību par tēmām, kas daudziem šķiet radikālas un nepieņemamas. Romāns "Stum savu arklu pār mirušo kauliem" ir saņēmis daudz un dažādu atzinību gan Polijā, gan pasaulē – starp balvām autorei ir arī starptautiskā Bukera prēmija.

Romānu iestudē un tā skatuves versiju veido sīriešu izcelsmes režisore no Nīderlandes Ola Mafālani kopā ar gaismu mākslinieku Aleksu Broku un talantīgajiem Latvijas māksliniekiem, kuras viņa dēvē par sapņu komandu – scenogrāfijā debitējošo un pasaulē patlaban zināmāko latviešu dizaineru Germanu Ermiču, pasaulē atzīto komponistu Kristu Auznieku, talantīgo horeogrāfi Elīnu Gedīņu un starptautiski novērtēto modes un mākslas duetu MAREUNROL'S. Lomās: Čulpana Hamatova (Janīna Dušejko), Artūrs Skrastiņš (Dizīo), Juris Bartkevičs (Ērmulis), Mārtiņš Meiers (Lekšelis) u. c.

Zariņš, Bahs un Šopēns. Sestdien, 5. aprīlī, Dzintaru koncertzālē skanēs pianista Reinā Zariņa jaunā solo koncertprogramma "Bahs un Šopēns", kurā līdzās likta divu

PUBLICITĀTES FOTO

Sīriešu izcelsmes režisore no Nīderlandes Ola Mafālani kopā ar savu sapņu komandu izrādē "Dzen savu arklu pār mirušo kauliem" skatītājiem piedāvās vizuāli vērienīgu, iepriekš Latvijas teātros neredzētu poēziju.

KRISTAPS ANŠKENS/PUBLICITĀTES FOTO

Reinis Zariņš ir viens no Latvijas izcilākajiem pianistiem.

PUBLICITĀTES FOTO

Piektdien, 4. aprīlī, Latgales vēstniecībā "Gors" kopā ar LNSO atgriezies pasaulē plašu atzinību guvušais un Latvijas publikas iemīļotais somu diriģents Tarmo Peltokoski.

pēns", kurā līdzās likta divu mūzikas ģeniju radītā klaviermūzika. Reinis Zariņš ir pazīstams kā drosmīgu un konceptuālu koncertprogrammu veidotājs, un arī šis tilts starp baroku Baha mūziku un romantismu ar Šopēna daiļradi ir liecība godalgotā pianista vēroprasmei un spējai ieraudzīt neparastas sakarības. 2025. gadā aprit 340 gadi kopš, iespējams, visu laiku nozīmīgākā komponista Johana Sebastiana Baha dzimšanas. "Šis koncertprogrammas ideja dzima, kad uzzināju, ka Šopēns veselības atgūšanas braucienā uz Maļorku līdzī nēma tikai vienas notis – šo pašu Baha Labi temperēto klavesīnu ar prelūdijām un fūgām visās tonalitātēs. Un šī brauciena auglis bija Šopēna paša 24 prelūdiju cikls visās tonalitātēs. Līdz tam es Šopēnu un Bahu nekādi neiedomājos likt līdzās, tik ļoti atšķirīga ir viņu izjūta, viņu skanējums," saka Reinis Zariņš.

**Latviešu mūzikas jaun-
darbu skate.** Jāzeps Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas (JVLMA) Mūsdienu mūzikas festivālā "deciBels", kas norisinās jau no 31. marta līdz

piektdienai, 4. aprīlim, izskanēs trīspadsmit latviešu komponistu jaundarbi, kas īpaši sacerēti pēc "deciBela" pasūtījuma. Vislielākais izaiicinājums jaunajiem komponistiem būs koncerts "Jaunas skaņu pasaules: DIY perkusiju ansamblis" (ceturtdien, 3. aprīlī, Rīgas cirkā), kuram JVLMA Kompozīcijas katedras studenti ne tikai radījuši jaunus skaņdarbus, bet arī unikālus no dažādiem sadzīves priekšmetiem un materiāliem izgatavotus netipiskus mūzikas instrumentus. Piemēram, Dāvis Vilks ir radījis kompozīciju "The Chase" cepampannai, metāla spaiņiem, metāla caurulēm un basa bungai, Sintija Onužāne – "Nospiedumus" marimbai un no sadzīves priekšmetiem radītam instrumentam, bet Edvards Kaļva piedāvās kompozīciju "a biblically accurate washing machine has appeared before your ears"... veļasmašīnai.

Skaitā vislielākais kompozīciju pienesums būs džeza lauciņā, kur piedzīvosim sešu latviešu džeza komponistu – Kārļa Vanaga, Madara Kalniņa, Edgara Cīruļa, Annas Vibes-Gorkušas, Svena Vilsona un Montas Tupčijenko – jaundarbus (piektdien, 4. aprīlī, Tallinas kvartāla koncertzālē "Angārs").

LNSO ar Peltokoski "Gorā". Piektdien, 4. aprīlī, Latgales vēstniecībā "Gors" kopā ar Latvijas Nacionālo simfonisko orķestri atgriezies pasaulē plašu atzinību guvušais un Latvijas publikas iemīļotais somu diriģents Tarmo Peltokoski, kura vadībā LNSO pirmatskaņos programmu ar Kaijas Sāriahho opusu "Laterna Magica", tomēr vakara galvenais notikums būs Riharda Štrausa grandiozais un reti atskaņotais simfoniskais darbs "Alpu simfonija" – grandiozs 22 epizožu virknējums –, ko pats simfonisko poēmu žanra meistars uzskatījis par savu vislabāk orķestrēto sacerējumu. Koncerts būs klausāms arī "Latvijas Radio 3 – Klasika" tiešraidē. Šī ir Tarmo Peltokoski trešā un noslēdzošā sezona ar LNSO, pirms viņš kļūs par Honkongas filharmonijas orķestra māksliniecisko vadītāju 2026./2027. gada sezonā. **KZ**

ANITA BORMANE